

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора фармацевтичних наук, професора,
завідувачки кафедри управління та економіки фармації
Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

Ткаченко Наталі Олександрівни

на дисертаційну роботу **Мішиної Ірини Юріївни** за темою

«Наукове обґрунтування безперервного професійного розвитку спеціалістів фармації на компетентнісній основі», представлену до спеціалізованої вченої ради

PhD 8398 Національного фармацевтичного університету на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 226 – Фармація, промислова фармація, галузь знань 22 – Охорона здоров'я

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах сучасних трансформацій у системі охорони здоров'я України безперервний професійний розвиток (БПР) фармацевтичних працівників є основним механізмом адаптації до вимог фармацевтичної практики, підвищення ефективності діяльності та якості фармацевтичної допомоги населенню. Сучасні виклики, зокрема воєнний стан, економічна нестабільність та зростання попиту на фармацевтичні послуги, вимагають нових підходів до підготовки фармацевтичних працівників, орієнтуючись на впровадження компетентнісного підходу у професійний розвиток та міжнародні стандарти освіти.

Міжнародний досвід підтверджує, що система БПР базується на інтеграції знань, навичок і професійних компетентностей у процес підготовки фахівців. Впровадження ефективної системи БПР сприяє підвищенню кваліфікації кадрів, їх мобільності і забезпечує конкурентоспроможність фармацевтичних фахівців на ринку праці. Важливим напрямом вдосконалення цієї системи є інтеграція цифрових технологій в освіту та розробка індивідуальних траєкторій професійного розвитку фармацевтів.

Для подальшого удосконалення системи БПР необхідні дослідження її ефективності, відповідності вимогам фармацевтичного сектору галузі охорони

здоров'я, визначення напрямів для її вдосконалення та ключових професійних і загальних компетентностей, які забезпечують ефективну діяльність спеціалістів фармації (СФ). Це зумовлює потребу у впровадженні сучасних програм підвищення кваліфікації, заснованих на компетентнісному підході, які враховують актуальні тенденції ринку праці та освітніх послуг.

З урахуванням вищевикладеного, питання удосконалення системи БПР СФ є надзвичайно актуальним та важливим для забезпечення високої якості фармацевтичної допомоги та адаптації СФ до нових викликів у сфері охорони здоров'я України.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота І. Ю. Мішиної виконана згідно із планом науково-дослідних робіт Національного фармацевтичного університету (НФаУ) за темою «Організація фармацевтичної справи, менеджмент і маркетинг у фармації», тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою НФаУ (протокол №11 від 28.10.2021 р.).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження забезпечено комплексним застосуванням сучасних науково-методичних підходів, відповідністю етапів дослідження загальній методології наукової роботи, а також використанням валідних методів збору та аналізу даних. У дослідженні проведено ґрунтовний аналіз нормативно-правових актів України, міжнародного досвіду регулювання системи БПР СФ, наукових публікацій, присвячених сучасним підходам до післядипломної освіти СФ, а також даних анкетних опитувань та експертних оцінок провідних фахівців фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я.

Використання системного аналізу, анкетного та експертного опитувань, методів моделювання, узагальнення та порівняльного аналізу забезпечило комплексний підхід до визначення професійних та загальних компетентностей СФ, що дало змогу ґрунтовно оцінити їхню відповідність сучасним вимогам фармацевтичної практики та окреслити напрями подальшого удосконалення системи БПР.

Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає заявленому рівню наукової роботи, є завершеним, науково обґрунтованим та логічно побудованим. Репрезентативність вибірки респондентів, висока інформативність використаних методів дослідження та пропозиції до науково-методичного удосконалення системи БПР на основі компетентнісного підходу дозволяють вважати отримані результати, висновки та рекомендації достовірними, науково обґрунтованими і такими, що мають наукову новизну у контексті розвитку сучасної системи БПР СФ в Україні.

4. Новизна дослідження та одержаних результатів

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів полягає в обґрунтуванні нових та поглибленні наявних теоретичних і науково-методичних підходів до впровадження БПР СФ на компетентнісній основі.

Автором вперше: проведено аналіз функціональних обов'язків СФ (фармацевта-організатора, фармацевта, асистента фармацевта та фармацевта клінічного (ФК)) в умовах воєнного стану, що дозволило виокремити ключові професійні та загальні компетентності для ефективного виконання цих обов'язків, в умовах воєнного стану та економічної кризи в країні; визначено особливості професійної діяльності ФК в закладах охорони здоров'я (ЗОЗ), з урахуванням вимог законодавства та євроінтеграційних напрямків розвитку цієї сфери; розроблено та впроваджено у ЗОЗ посадову інструкцію (ПІ) ФК, яка враховує сучасні вимоги до професійної діяльності, результати експертного оцінювання та принципи компетентнісного підходу; створено карту посади для фармацевта-організатора, фармацевта, асистента фармацевта та ФК, що стала інструментом для оцінки ефективності діяльності СФ та підбору індивідуальної освітньої траєкторії та заходів БПР; визначено шляхи інтеграції концепції growth mindset (мислення зростання) у систему БПР та розроблено опитувальник для оцінки її наявності у СФ, а також розроблено відповідні заходи БПР, спрямовані на підвищення адаптивності СФ в умовах воєнного стану та економічної кризи в країні.

Водночас удосконалено: метод анкетного опитування фахівців-експертів для оцінки змістовності професійної діяльності СФ та аналіз продуктивності і

результативності СФ, що дозволяє об'єктивно оцінювати професійний розвиток персоналу.

Крім того, набули подальшого розвитку: інтеграція результатів досліджень в програми післядипломної освіти СФ та вдосконалення інструментів оцінки ефективності персоналу в медичних і аптечних закладах через нові методики моніторингу професійних компетентностей.

5. Практичне значення результатів дослідження

Результати, отримані автором, становлять науково-методичну основу для підвищення ефективності БПР СФ в Україні. За результатами дослідження розроблено методичні рекомендації до практичних (семінарських) занять та самостійної роботи фармацевтів «Організаційно-економічні аспекти діяльності фармацевтичних закладів» та дві робочих програми, зокрема:

- *робоча програма освітньої компоненти «Організаційно-економічні аспекти діяльності фармацевтичних закладів» в межах освітньої програми «Організація і управління фармацією»;*
- *робоча програма освітньої компоненти Цикл спеціалізації «Організація і управління фармацією» в межах освітньої програми «Організація і управління фармацією».*

Результати досліджень впроваджені в навчальний процес кафедри організації, економіки та управління фармацією Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації (ІПКСФ) НФаУ. За матеріалами дисертаційних досліджень здобувачем розроблено та впроваджено у практичну діяльність ПП ФК та карту посади в ЗОЗ, що підтверджено 8 актами впровадження.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У дисертації відсутні порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійним дослідженням автора. Спільно з науковим керівником визначено основні напрями роботи, мету та завдання дослідження. Автор самостійно проаналізував літературні джерела та наукові праці щодо історичного розвитку і концептуальних засад БПР та післядипломної підготовки СФ в Україні та за кордоном. Дослідження професійної діяльності СФ для виявлення ключових компетенцій, необхідних для

ефективної роботи в сучасних умовах, створення анкети для фахівців-експертів, проведення серії анкетних опитувань серед професіоналів фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України були проведені безпосередньо автором. Здобувач здійснив самостійне оформлення всіх розділів дисертації, написання висновків та підготовку до публікацій наукових результатів.

Характеристика оформлення та змісту дисертаційної роботи

Дисертаційна робота Мішиної І. Ю. виконана за сучасними науковими стандартами українською мовою та складається з 394 сторінок друкованого тексту, зокрема 165 сторінок основного тексту, та складається з анотації, вступу, огляду літератури, матеріалів та методів, п'ятих розділів власних напрацювань, висновків, списку використаної літератури, додатків, що містить 132 джерела, з них 61 іноземні. Робота ілюстрована 29 таблицями та 57 рисунками.

У вступі дисертант визначає актуальність теми дослідження та обґрунтовує необхідність його проведення. Мета роботи сформульована чітко, а завдання викладені логічно і структуровано. Вступ включає всі необхідні складові та відповідає вимогам до дисертаційних робіт.

Розділ 1. У першому розділі дисертаційної роботи автором здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз організації БПР у системі післядипломної освіти. Дослідження базується на системному підході та логічній структуризації матеріалу. Автор продемонстрував високий рівень наукової обґрунтованості у розкритті теоретичних засад БПР у післядипломній освіті, показавши, що цей процес є відповіддю на глобальні виклики професійного середовища та потребує гнучких, компетентнісно-орієнтованих підходів. Проведений аналіз міжнародного досвіду обґрунтовує доцільність використання зарубіжних моделей для адаптації української системи БПР, однак разом з тим дисертант визнає наявні перешкоди, що вимагають нормативного врегулювання та інституційної підтримки. Було доведено, що підвищення ефективності БПР СФ залежить від системної співпраці між освітніми установами, роботодавцями та регуляторними органами.

Розділ 2. У другому розділі дисертації обґрунтовано основні напрями загальної методики та методи дослідження. Розглянуто основні напрямки та об'єкти

дослідження, визначено їх значення та важливість для подальшого аналізу. Детально описано загальну методику та конкретні методи, що використовуються в дослідженні для досягнення поставлених цілей та завдань, зокрема методи аналізу, моніторингу та збору даних.

Розділ 3. У третьому розділі дисертаційного дослідження автором здійснено комплексний аналіз професійної діяльності СФ в сучасних умовах. Слід відзначити актуальність застосованих методів збору емпіричних даних, зокрема проведення експертного опитування серед фахівців різних типів аптечних закладів (АЗ). В розділі продемонстровано високий рівень обґрунтування та узагальнення професійних та загальних компетентностей СФ, що відповідає сучасним запитам системи охорони здоров'я, яка функціонує в умовах динамічних змін. Автор доводить, що сприйняття необхідних професійних та загальних компетентностей залежить від віку, статі, посади та типу АЗ, що підкреслює важливість індивідуального підходу до професійного розвитку СФ.

Розділ 4. У четвертому розділі дисертаційної роботи автором здійснено ґрунтовне дослідження шляхів удосконалення професійних компетентностей у СФ за рахунок заходів БПР. Відзначається цілісність, логічна послідовність і практична орієнтованість поданого матеріалу, який поєднує теоретичні основи з прикладними аспектами діяльності СФ. Дисертантом проаналізовано ключові професійні та загальні компетентності СФ, здійснено їх ранжування з метою підбору ефективних заходів БПР. Було встановлено, що найбільший потенціал розвитку мають такі компетентності, як відповідальність, професійна обізнаність та здатність до професійного самовдосконалення. Автор розробив ПП для ФК, яка є актуальним елементом дослідження і відповідає сучасним вимогам до професійної діяльності в умовах реформування охорони здоров'я, зокрема в контексті проблеми антимікробної резистентності. Дисертантом сформовано науково-методичні підходи до створення карти посади для ефективного управління персоналом та оптимізації підбору заходів БПР. Були обґрунтовані етапи формування карти посади, а також механізми оцінки профілю компетентності з використанням математичного модуля, що дозволяє

автоматично формувати рекомендації щодо підвищення кваліфікації та створювати портфоліо СФ.

Розділ 5. У п'ятому розділі дисертації представлено завершальний, практично-орієнтований етап дослідження, присвячений розробці науково-методичних рекомендацій щодо удосконалення системи БПР СФ. Слід відзначити високий рівень обґрунтованості та практичну цінність запропонованих напрямків. Автором були розроблені та впроваджені в освітній процес науково-практичні рекомендації, які враховують специфіку функціонування системи післядипломної освіти в умовах воєнного стану та сучасні вимоги до професійної компетентності СФ. Дисертант підкреслює важливість постійного моніторингу потреб практичної фармації та актуалізації освітніх компонент у системі післядипломної підготовки. Були розроблені та впроваджені в освітній процес кафедри організації, економіки та управління фармацією ІПКСФ НФаУ дві робочі програми «Організаційно-економічні аспекти діяльності фармацевтичних закладів» та «Організація і управління фармацією», що є важливими інструментами для набуття та вдосконалення професійних та загальних компетентностей СФ. Було встановлено, що ці програми сприяють підвищенню кваліфікації та відповідають вимогам сучасної фармацевтичної практики. Дисертантом здійснено якісний аналіз рівня обізнаності СФ та роботодавців з концепцією *growth mindset*, визначено її потенціал у формуванні гнучкості мислення, адаптивності до змін і готовності до самонавчання. На основі аналізу запитів від практичної фармації запропоновано захід БПР «Впровадження нової системи електронного документообігу в аптеці», який є прикладом того, як концепція *growth mindset* може бути застосована для подолання труднощів, пов'язаних з освоєнням нових технологій. Було встановлено, що впровадження підходу *growth mindset* у формування освітніх заходів дозволяє не тільки оновити знання, а й системно формувати загальні компетентності, що є ключовими у кризових умовах.

7. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основний зміст дисертаційної роботи викладений у 24 наукових працях, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях (1 стаття Scopus), 1 стаття в іноземному виданні,

2 статті та 16 тез доповідей представляли результати на наукових конференціях та 1 методичних рекомендаціях, отримано 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. Опубліковані наукові праці в повному обсязі відображають зміст дисертаційної роботи.

Результати проведеного дослідження викладено у наукових публікаціях здобувача та впроваджено в практичну діяльність ЗОЗ.

8. Завершеність дисертаційної роботи та зауваження щодо її змісту та оформлення

Дисертаційна робота представляє собою завершене наукове дослідження, в якому чітко сформульовано мету і завдання, обґрунтовано вибір методологічних та методичних підходів, дотримано послідовність наукового пошуку та здійснено аналіз даних із їх подальшим порівнянням. Водночас, поряд із позитивною оцінкою дисертаційної роботи здобувача, доцільно висловити окремі зауваження та рекомендації:

1. Для ліпшого сприйняття інформації деяких рисунків 3 розділу (рис. 3.17-3.20) та 4 розділу (рис. 4.3, 4.13), доцільно розмістити у форматі «альбомний» і винести у додаток.
2. У роботі мова йде про фармацевтичну допомогу, яку надають СФ АЗ та пацієнт-орієнтованість у роботі, проте дисертантка по тексту вживає термін «клієнт» (наприклад, ст. 78, 154), що вносить незначну суперечність у загальну стратегію пацієнт-орієнтованого підходу в охороні здоров'я.
3. У роботі зустрічаються скорочення без роз'яснення (наприклад, на ст.88 – МВ, рис. 4.5 – ВМП, табл. 1.3 – CPD, табл. 5.5 – ВМП).

Зазначені зауваження не впливають на позитивне сприйняття роботи і не знижують науково-практичної значущості даного дисертаційного дослідження.

В якості наукової дискусії хотілося би отримати відповіді на такі запитання:

1. У своїй роботі Ви вивчали міжнародний досвід і особливості БПР. Охарактеризуйте основні відмінності вітчизняної системи БПР для фармацевтичних працівників.

2. Поясніть які методичні підходи та практично орієнтовані освітні інструменти на основі концепції growth mindset є найбільш ефективними для розвитку критичного мислення, лідерських навичок та самоменеджменту у фармацевтичних працівників в умовах цифровізації АЗ?

Висновок

Таким чином, дисертаційна робота Мішиної Ірини Юріївни є цілісним і завершеним науковим дослідженням, що за актуальністю, науково-методичними підходами її виконання, науковою новизною, обґрунтованими результатами дослідження, практичним значенням та оприлюдненням отриманих результатів в наукових працях відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Мішина І. Ю. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 226 – Фармація, промислова фармація, галузі знань 22 – Охорона здоров'я.

Офіційний опонент:

доктор фармацевтичних наук,
професор, завідувачка кафедри
управління та економіки фармації
Запорізького державного медико-
фармацевтичного університету

Наталя ТКАЧЕНКО